I
ПРИПРЕМЕ

Зажелео сам се топла сунца, лепих жена и чистих улица и кренуо сам на један подужи пут. Одавде преко Беча, кроз Тиролску и Швајцарску у Париз, па отуд на југ Француске, где је сунце топло, где су жене тако ватрене и где су остриге тако свеже.

Ишао сам непрестано обалом, само обалом, све до Марсеља па до Италије, па кад сам и ту земљу, за коју сви путописци веле да је лепа, прошао, дошао сам у Београд преко Хрватске, не задржавајући се ни у једном месту ове братске нам земље, бојећи се да ме народ не сматра као владиног кандидата* и да ме заспе јајима.

Нисам путовао сам, ма немојте мислити да сам водио жену. Са женом има смисла путовати у Брестовачку бању и у Смрдан-бању**, али у Париз и Монако, то нема смисла. Тамо је грдна ташма и гурање света, па се или човек или жена могу изгубити. Зато је боље да бар једно остане код куће, како би се после могли наћи.

* Нушић је пропутовао кроз Загреб у време одржавања избора за делегате земаљског парламента.

** Тако је народ називао Бању Ковиљачу због баре где је на површину избијала сумпорна вода стварајући црно, сумпорасто лековито блато које је мирисало на покварена јаја.

Путовали смо ја, директор „Политике“* и доктор Рибникар,** тако да је кондуктер на железници између Инђије и Београда мислио да сам ја Вајфертов синовац*** па да путујем у Европу са својим личним секретаром и својим личним доктором. Али се врло брзо тај кондуктер уверио да ја нисам чак ни далеки рођак Вајфертов.

Пре него што сам кренуо на пут, имао сам три велике бриге да збринем. Да извадим пасош, да извадим рунд-рајзе карту и да нађем начина: како да се пробудим у четири сата ујутру!

Већ код вађења пасоша десио ми се први малер. Писар, који је испуњавао пасош, написао је погрешно да имам двадесет и три године. Ја то нисам захтевао, а писар то није намерно учинио, али то је моја жена наопако протумачила:

– Зашто у Париз кад путујеш, мећеш у пасош двадесет и три године? – почела је одмах да ми пребацује.

– Али, драга женице – почнем се ја увијати – у Паризу се не доказују године пасошем?

– Него?

– Може у пасошу писати да имаш шесет година, а човек у Паризу да се осети као да има двадесет, а може му у пасошу писати да има двадесет, а човек да се осети као да има шесет, не зависи од пасоша.

Таман се жена мало умири, али преврте први лист у пасошу и виде да она и деца нису уписани у пасош.

* Владислав Рибникар, оснивач и директор *Политике.*

** Слободан Рибникар, лекар, брат Владислава Рибникара. У Политици објавио низ чланака о заштити здравља. (По завршетку I св. рата до 1924. био директор *Политике*).

*** Нушић алудира на Ђорђа Вајферта (1850–1937), једног од највећих индустријалаца у Србији, власника београдске пиваре.

– А шта је ово? – зграну се на ме – А што ниси уписао мене и децу?

– Па како да вас упишем кад ви не путујете?

– Знам, али тај пасош вреди и после путовања. Прелазићемо ваљда и ми који пут у Земун, па ће нам требати пасош, него си ти то опет због Париза молио да ти не упишу жену, знам ја тебе, ти си то нарочито молио.

– Ама, није жено, буди паметна. То није годишњи пасош, зар не видиш да је то тромесечни пасош.

– Па?

– Па има једна наредба министра унутрашњих дела, по којој се у тромесечни пасош не може да унесе и жена – узех ја да врдам.

– Министарска наредба?

– Да, наредба од јула прошле године ПБр. 14782, у којој министар каже:"Увиђајући потребу и важност тога, да мужеви могу тромесечно путовати… и тако даље. Не памтим наредбу.

И док сам ја тако жену уверавао, дотле је, разуме се, и ташта узела пасош да завири у њега.

– А зашто, богати зете, онде има описане и очи твоје и нос и коса, а особени знаци нема? – узе она да пита.

– Ама какви вас особени знаци спопали, шта ће ми особени знаци?

– Па тако, то би требало да се запише.

– Не би требало, разумете ли, не би требало. Најзад, ја и немам никаквих особених знакова. Мој је једини особени знак тај, што сам ваш зет. Ето, то би могло да се запише, ако је по вољи!

Кад сам тако на једвите јаде свршио питање са пасошем, отишао сам у дирекцију да извадим карту. Тамо

ме врло љубазно дочека једна госпођица и разви преда ме пет-шест карата Европе.

– Извол`те, бирајте!

Ја узмем госпођицу за прст од десне руке па је поведем од Београда преко Пеште и Беча, упаднем с њеним прстом у Швајцарску, одвучем га до Париза па га поведем даље и умочим га у Средоземно море, па га пронесем кроз Италију и доведем до Београда и ту јој вратим прст.

– Дакле хоћете кружну карту?

– Да, госпођице, али не од оних што се јефтиније продају у нашој дирекцији.

– Хоћете ли само железницом?

– И железницом и лађом.

– Хоћете кружну карту са сударом или без судара? – пита госпођица даље.

– Како са сударом?

– Па, тако, ако би желели где год на путу судар возова?

– А тако! О то би било врло пријатно А где ми као саветујете да узмем судар?

– Па, у Италији, господине. У свима другим земљама се сударе по два воза, а то није тако занимљиво. Ту не може бити више од седам до осам мртвих. У Италији је то међутим тако уређено да се по три воза уједанпут сударе.

– Па јест, то је много занимљивије. Али, знате шта, дајте ви мени за сад карту без судара, па ћу ја на путу доплатити за судар.

– Може и тако! – одговори ми госпођица и седе те ми написа карту.

И тако је било и ово друго питање решено и остало је још само питање: како ћу се пробудити у четири сата?

Кад би у то доба требао да легнем, то би још ишло, али да се пробудим, просто немогуће.

Разуме се коме би се пречем обратио него жени. О, колико се пута у животу пробудила она због мене у четири сата ујутро.

Жена да би се сигурније пробудила, оде и замоли мога оца да је он пробуди у пола четири, па ће она мене пробудити у четири. И отац се прими тога, али за сваки случај, да се не би успавао, нареди девојци да она њега пробуди у три, па ће он пробудити моју жену у пола четири. Девојка се прими тога, али замоли свога познаника, неког шустера, да је пробуди у пола три како би она оца пробудила у три.

Шустер се врло љубазно прими тога посла, али да се не би успавао, он замоли ноћног чувара да њега пробуди у два, како би он девојку могао да пробуди у пола три.

Чувар, разуме се, није никога молио да га буди, јер баш наши су београдски чувари увек будни.

Легао сам у један и по поноћи, а већ у два настаје једно генерално буђење. Чувар пробуди шустера, шустер девојку, девојка оца, отац жену, жена мене – у два и петнаест минута већ сам био будан.

Могао сам отпутовати до Јагодине и вратити се у Београд и опет стићи на воз који полази у шест и по. Али право каже моја жена:

– Боље ти је да си се у два сата пробудио него да си тек сад легао.

Право каже.

Славко Милетић: *БРАНИСЛАВ НУШИЋ*, 1933.

II

КРОЗ ЗЕМЉУ ГУЛАША И ЧАРДАША

Чим се из Београда пође у Европу, наиђе се прво на Земун. То сви знате још из земљописа за трећи разред основне школе.

Земун је знаменита варош суседне нам Монархије, с којом ми Београђани нисмо прекинули односе ни за време царинског рата са Аустро-Угарском.

Бадава, чим човек прође савску ћуприју, осети просто да је напустио Оријент и да је згазио једном ногом у Европу. Одмах ту, на Земунској станици, осети се европски ваздух. Прво вас дочека полиција због пасоша, па онда царински чиновници ради прегледа ствари. И то вас и један и други тако немилостиво малтретирају, да вам је чисто мило што сте се откинули од оријента и ступили ногом у културну земљу.

– Где путујете ? – пита онај што визира пасош.

– У Европу.

– То вас не питам, него где путујете?

– У Француску – одговорим ја стрпљиво.

– Тако. Шта ћете тамо? – пита полицајац и даље строго.

– Не знам ни сам.

– Па зашто сте онда кренули на толики пут, кад не знате?

Очекивао сам да ме пита и колико сам пара понео, па онда колико пари гаћа, чарапа и колико ноћних кошуља. Али ме није питао, већ је визирао пасош. При прегледу ствари било је још више мука.

Завукао онај брат руку у куфер па извлачи отуд шта му дође под руку.

– Шта вам је ово? – пита, пошто је извукао неки мали замотуљак.

– То. Не знам шта је. Дозволите да развијем

Развијем замотуљак пред њим и згранемо се, разуме се, и он и ја.

– Главица бела лука. Шта ће вам главица бела лука?

Сетио сам се одмах шта је, то ми је таштa подметнула у куфер, да ме не би урекли у Паризу. Али како да објасним то царинском чиновнику.

– То је, знате, мустра. Ја сам, знате, пошао на пут по Европи да тражим нове путеве за извоз бела лука.

– А тако, мило ми је. А шта је ово? – вели чиновник и извуче неке хартије.

– То су хартије, обичне хартије.

– Ама да нису...

– Шта мислите, ваљда обвезнице Управе Фондова?

– Да.

– Е, па ја нисам полицијски чиновник.

Кад се најзад и та мука са прегледом сврши, сели смо у воз који пође муњевитом брзином и мало час, па нам допре до носа мирис првога гулаша. То значи стигли смо већ у Инђију.

Одатле па све до Пеште, где су сконцентрисани сви гулаши и чардаши, мало на којој станици да нећете сре-

сти трагове ових мађарских народних особина. Или ћете срести човека са траговима алеве паприке на брковима или човека са цимбалом, на којој је малочас одсвирао чардаш.

Уосталом, овим се делом пута ја не мислим да бавим дуго. Мало је кога код нас који овај пут не зна, али је по свој прилици и мало њих који су тако зло на томе путу прошли, као ја кад сам једном приликом путовао у Париз.

Већ у Земуну, на првом кораку, наишао сам на прво зло. Није имао ко да ми изнесе куфере. Био је штрајк носачки. Вукао сам већ некако оне ручке куфера, али сам муку намучио са гепеком. Кондуктер и ја стрпали смо га из фургона на она мала колица, па сам после својеручке запео и гурао колица и својеручно затим утоварио куфер у фургон.

Изгладнио сам био као вук и једва сам чекао да стигнем до Инђије те да поједем један гулаш али, мојим јадима још није био крај. У Инђији затворена ресторација, веле, штрајкују кувари у целој Мађарској.

После, мени само кад пође наопако, не зауставља се лако. На свакој станици затекао сам по један штрајк, овде не могу да добијем леба, онде воде, тамо пива, док тако не стигнемо до Суботице, док ту не стаде воз те нам објавише да се воз даље неће ни кретати, јер штрајкује железничко особље у целој Мађарској.

Можете мислити како ми је било. Није ни нужно да кажем да су у Суботици штрајковали кочијаши, те сам морао ићи пешке; по хотелима су штрајковале штумадле, те сам морао намештати кревет и ложити фуруну. За време ручка јели смо ринфлајш са куваним кромпиром место хлеба, јер су штрајковали сви пекари и фурунџије.

Не дај ми Боже, путовања! Још кад сам пошао са београдске станице распитао сам се да ли нема у Мађарској ма каквог штрајка, мирно сам сео у воз.

И збиља, ништа нам се није десило. Путовали смо мирно као да смо кандидати за хрватске изборе.

Сем нас тројице, у возу је с нама био и један брат Бугарин, који се целим путем забављао тиме што је у један нотес записивао станице. На коју год станицу стигнемо, а он провуче главу кроз прозор, па је увуче; завуче затим писаљку у уста, па је извуче и запише натпис станице.

У Пешти се нисмо задржавали, само сам ја стао на платформу, и узвикнуо сакупљеним грађанима:

– Поздравите ми Ленђела Золтана* и остале што су били у Београду! – па смо одмах кренули даље.

* Золтан Ленђел (Lengyel Zoltán, 1873-1940), мађарски правник и публициста, члан мађарског парламената од 1901, као представник Народне партије. Од 1904. године главни уредник листа *Независна Мађарска* (*Független Magyarország*). Боравио је у Београду на позив Српског новинарског удружења, отуда познанство са Нушићем.